

Szociális munka az iskolában

Egy képzési program körvonalazódása

Amint már beszámoltunk róla lapunk 3/4-es számában, a Fachhochschule Niederrhein Szociális Fakultása (Németország, Mönchengladbach), az Universidad Publica de Navarra Szociológiai, Pszichológiai Intézete (Spanyolország, Pamplona), valamint az esztergomi Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző' Főiskola Neveléstudományi Tanszéke három éves projekt keretei között dolgozott együtt Social Work Education at European Level – SWEEL (Szociális Munkás Képzés Európai Szinten) címmel. A projekt alapvetően a TEMPUS program Joint European Network keretében, annak támogatásával zajlott.

Célja egy új képzési curriculum koncipiálása, kipróbálása és terjesztése Magyarországon és a középkelet-európai régióban, mely egyfelől igazodik az európai felsőoktatási és szociális képzési normákhoz, másfelől pedig a magyarországi társadalmi viszonyokhoz, a szociális ellátó rendszer szükségleteihez. A curriculum-tervezet a szak jellegéből következően integrált szemléletű, problémaközpontú és gyakorlatorientált képzést kíván kialakítani, bevezetni és fejleszteni. A projekt jelentős mértékben hozzájárult a felsőfokú szociális képzések, képesítési követelmények kimunkálásához; ahhoz, hogy a generalista képzésben egyaránt érvényesíteni szükséges a szociális hiányhelyzet kielégítését segítő, és a prevenciós, fejlesztő szellemiséget. Ezt jól kifejezi a nemzetközi gyakorlatban a szociális munkás/szociálpedagógus képzés egymáshoz közeledése, integrációja a szociális képzések keretei között.

Az alábbiakban részleteket közlünk abból a párbeszédből, amely a közös munka zárókonferenciáján, 1994 júniusában hangzott el, és amely nagymértékben hozzájárult a projekt lezárásához.

Heinz Kersting, a program vezető koordinátora elmondta: a TEMPUS brüsszeli irodájának küldött kérelmünk a SWEEL programra szólt.

A sweel maga angol szóróvidítés és a jelentése: szociálmunkás-képzés európai szinten. Hangzása oly vidám, mint egy madár szárnycsapása, s noha szépen cseng, a TEMPUS-program megvalósítása rengeteg problémát rejt magában.

Az első problémát – ami az angol nyelvhasználatból adódik – rögtön a szociális munkás kifejezés jelenti. Az anglo-amerikai irányzat ugyanis nem tesz különbséget a szociális munka és a szociálpedagógia között.

A második probléma az „európai nivå” kifejezés. Mi ez valójában? Gyakorlatilag minden európai országban más és más elképzelés él arról, hogy mi a szociális munka, mi a szociális munkás. Ez a legfontosabb kérdés, amit feltehetünk, hiszen a társadalomhoz való viszonyt fejezi ki maga a szó is, hogy szociális munka, szociálpedagógia, s mint ilyen, a széles értelemben vett társadalom függvénye. A társadalom milyenségétől függ, hogy mit jelent a szociális munka és a szociális munkás. Európa országai mindnyájan útban vannak az ún. „európai társadalom” felé. Az „európai nivå” kifejezés tehát Európa jövőjére utal. A cél, hogy az összes európai ország elérjen a szociális charta megfogalmazásához, egy bizonyos fajta egységességhez. Legfontosabb célkitűzésünk, hogy a tanterv és curriculum a magyar

társadalomban jól használható legyen. Mivel mi mindnyájan az európaisághoz vezető úton haladunk, volt bátorságunk az „európai nivå” kifejezést használni. Ez a projekt valójában egy projekció a jövőre. A munka folyamán megfogalmazódott: nyitott kérdés a szociális munka és a szociálpedagógia közötti különbség, s hogy mi az identitása az egyiknek és a másiknak.

A harmadik probléma, hogy lehet-e szociális munkást/szociálpedagógust más szakmával együtt képezni?

Nézzük most sorra e három problémakört!

Az első volt, hogy mi a különbség a szociálpedagógia és a szociális munka között. Az angolszász és a skandináv országokban ez a különbség nem létezik. Ezekben az országokban is szociális munkás végzi azt a munkát, amit a többi országban a szociálpedagógusok. Németországban tradíció e két szakma különválasztása. Kezdetben a Weimari Köztársaságban világosan szétvált e két tevékenység. A különbség csak a II. világháborút követően szűnt meg e munkakörök között. Németország több tartományában e munkát ma egy szakmához tartozók végzik. Bajorországban mindkét területen a munkát egyértelműen szociálpedagógusnak nevezett emberek végzik, nincs tehát megkülönböztetés. Berlinben szociális munkásnak nevezik őket és nem tesznek különbséget közöttük. Észak-Rajna-Westfáliában – a mi tartományunkban – két ágra szakad a szociális munkások képzése és a szociálpedagógiára képzés. Valójában azonban a különbség alig érezhető, csak a képzés térén jelentkezik. Németországban pillanatnyilag minimális a különbség a két szakma között, s az is csak jogi értelemben létezik. Pl. ha a bíróság utógondozóként kíván valakit alkalmazni, az csak olyan személy lehet, akinek a diplomájában „szociális munkás” szerepel végzettségként, s nem „szociálpedagógus”, de csak azért, mert még nem került sor törvényt módosításra. Ugyanakkor a szociálpedagógus és a szociális munkás szakra járó hallgatók képzésük során ugyanazt tanulják jogból. És most hadd fejtsem ki ennek előnyeit. A szociális munkásnak van egy lényeges pozitívuma, ami a szociálpedagógiai szemléletből fakad – abból, hogy az embert, mint erőforrást kezeli. A szociálpedagógusok pedig a szociális munkás szemléletből tanultak. Úgy gondolom, ez egy nagyon jó kapcsolat. Nem tudom, hogy mit hoz a jövő Németországban, hogy úgy 10 év múlva milyen változás áll be ebben a megkülönböztetésben. A berlini fal lebontását követően igen nagy változások következtek be Németországban, amelyek befolyásolják a társadalmi folyamatokat. Kitermelődtek és a társadalom perifériájára szorultak olyan rétegek, mint pl. a hajléktalanok és a munkanélküliek. Vannak olyan rétegek/népcsoportok, akikkel korábban nem kerültek kapcsolatba a szociális munkások. A családi problémák, a drog és az AIDS nem csupán egy társadalmi réteg gondja. Elképzelhető, hogy egy új differenciálódás jön létre a szakmában, mert a munka annyira sokoldalúvá és összetetté vált az utóbbi időben. Kérdés, hogy a szociálpedagógus maradjon-e a szabadidő-eltöltés területén vagy bevonódjon a terápiába is; hogy a szociális munkás elsősorban a szociál-managementtel foglalkozzon, vagy a társadalom által kitaszítottakkal is? Mindez még vita tárgyát képezi Németországban. A megoldást a jövő hozza meg, e kérdéseket egy európai nívón nem lehet megválaszolni.

A második problémakör, hogy mit is jelent a szociális munkás/szociálpedagógus identitása.

Egyensúlyban kell tartani az egyénnek és a szakmát, mint hivatást gyakorlóknak az óhajait – vagyis, hogy mit akar az egyén mint szociális munkás, mit akar a társadalom tőle, és mit várnak el tőle a kliensek. (Kérdés, hogy egyáltalán helyes-e a kliens kifejezés – nem alkalmasabb-e a megrendelő?) Amennyire sikerül ezt az egyensúlyt megteremteni, s ahogy ez változik/billeg, aszerint lehet meghatározni az identitást. S hogy milyen ez az identitás? Teljesen más a válasz akkor, ha egy magas jövedelmű családdal foglalkozik a szakember,

mint amikor egy olyannal, akinek még lakása sincs. Alapvetően más az identitása egy szociális managernek – akinek megrendelői, üzleti partnerei vannak –, és más annak, aki egy hivatalban (pl. egy ifjúsági irodában) ül. Az én prognózisom szerint a jövőben sokféle identitás fog kialakulni. Más lesz az identitása annak, aki szociálpedagógus ugyan, de egy óvodát vezet, és más annak, aki egy több ezer tagot számláló jóléti egyesületet tart kézben. Mindkettőt szociálpedagógusnak vagy szociális munkásnak nevezzük, de a tevékenységük teljesen más, a státusuk, társadalomban elfoglalt helyük igen különböző. E differenciálódási folyamatnak az elején áll most Németország, ami befolyásolja, megváltoztatja az identitását mind a szociálpedagógiának, mind pedig a szociális munkának, és változtatja a képzések curriculumait is. Európaszerte kérdéses, hogy a képzés specializálódik-e tevékenységek szerint a jövőben.

Jesus Hernandez Aristu, a program spanyolországi vezetője kifejtette, ' hogy az amerikai és angol mintára Európában is megjelent szociális munka területén az utóbbi 100 évben nem volt igazán különbség azok között az emberek között, akik segítettek a többieknek a szegénység, a munkanélküliség, a hajléktalanság stb. okozta problémák leküzdésében (pl. segítettek a családoknak a gyermekek taníttatásában, szabadidejük eltöltésében, a családfőnek állást keresni és így tovább). Az emberi szükségleteknek megfelelően fejlődött a szakma és alakultak ki a részterületek. Volt, aki csak gyermekekkel foglalkozott, mások terápiával, felnőttneveléssel stb. Ahogy a tevékenység egyre komplexebbé lett, szükségsszerűvé vált a szakma differenciálódása. Ez épp oly véget nem érő dolog, mintha kosarat akarunk megtölteni vízzel, hisz átfolyik rajta, sosem telik meg. Mindig újra kellett és kell fogalmazni – az igényeknek megfelelően, hogy mit is jelent az identitás. A szóban forgó problémának ez a történeti-elméleti háttere.

Spanyolországban is így volt ez a polgárháborúig: főleg a szegénységgel foglalkoztak a szociális munkások. A polgárháborút követően, a diktatúra időszakában azt a tevékenységet, amit a „szociális munka” jelent, el kellett felejteni, mintegy ki lett vágva a jelzett történelmi időszakból. Aztán később a szociális munka kimondottan a szegénység megsegítését és az azt szolgáló hivatalokat, szervezeteket jelentette. A szegénységet bürokratikusán próbálták kezelni.

A demokrácia velejárója volt, hogy a problémákat már nem lehetett bürokratikusán, adminisztratív úton kezelni. Ezzel együtt megjelentek a szabad társadalommal együtt járó problémák. Ez az ellátás nem reagált eléggé érzékenyen a problémákra, sokuk megoldása függőben maradt.

Ellenben akadtak más szakmák művelői – jogászok, pedagógusok, szociológusok –, akik reagáltak a gondokra és keresték a megoldási módokat. Az egyik oldalról nagyon teoretikus volt a megközelítés: arról szólt, hogy meg kell változtatni a dolgokat – ez az ideológia azonban nem tudott segíteni. Igazi segítővé a pszichológia, a szociológia, a terápia stb. vált, amit Német-, Olasz- és Franciaországban tanulmányozták a kollégák, ők hogyan művelik ezt a tevékenységet.

Három éve már, hogy létezik Spanyolországban egy új szakma: a szociális nevelő. A szociális munkások maradtak továbbra is a hivatalokban, a szociálpedagógusok pedig az emberekkel dolgoznak. A szociális munkások és a szociálpedagógusok az érdekesség kedvéért ugyanabban az irodában dolgoznak, ugyanazon írógépen írnak, a főnökük is közös, megegyeznek a klienseik, és mindkettőjük közös jelzője a „szociális”. Hogy mégis mi a különbség? Az, hogy a szociális munkás nem akar szociálpedagógust látni, a szociálpedagógus pedig úgy vélekedik, hogy a másik nem érti meg az embereket, mert csak hivatali ügyintézkést lát el. Mintegy konkurálnak egymással, és ez feszültséget okoz. Ha

jósolni szeretnék, a jövőre nézve azt mondhatnám, hogy a szociálpedagógusok, akik többet foglalkoznak az emberekkel (szabadidő-szervezők, idős emberekkel foglalkozók, drogosokkal foglalkozók) fognak tért hódítani, és akkor kevesebb szociális munkahely lesz. És akkor a szociális munkások is el fogják fogadni az emberekkel foglalkozás közvetlenségének fontosságát. Jelenleg sok szociális munkást képezünk, akinek nincs munkahelye, ugyanakkor kevés a szociálpedagógus. Spanyolországban e probléma még megoldásra vár.

A harmadik problémakör a szociálpedagógus és a pedagógusképzés összekapcsolása – folytatta Heinz Kersting professzor. Mind a spanyol, mind a német kollégák számára meglepő volt az a helyzet, amit közös munkánk kezdetén Esztergomban találtunk. Nem számoltunk azzal, hogy bárkinek eszébe juthat szociális munkásokat, szociálpedagógusokat együtt képezni tanítókkal. Mindez az I. intenzív szemináriumon vált nyilvánvalóvá és tudatosult bennem, hogy itt paralel képzés folyik. Hogy csak akkor, az nem a jelenlévő kollégák bűne. Hogy a kezdet kezdetén nem éreztem e komoly gondot, arra a következők szolgálnak magyarázatul. Tapasztalataim szerint az angolszász országokban, általában Európában, Kanadában, Angliában, Ausztráliában sehol sem lehet olyanfajta képzési móddal találkozni, hogy együtt, párhuzamosan képeznék a szociális munkást, a szociálpedagógust a tanítókkal. Már a század elején is külön folyt a szociális munkás és szociálpedagógus képzés, mint önálló szakmára felkészítés, sőt Németország a példa rá, hogy szociálpedagógus képzést a pedagógusképzés antitéziseként folytattak. Ha a 20-as évek időszakából fellapoznánk egy, a szociális munkával kapcsolatos szakkönyvet, az a szociálpedagógus, szociális munkás képzést úgy határozná meg, mint iskolán kívüli tevékenységet.

Feltűnő volt, hogy olyan nevelési területeken kívül, mint a család, az iskola és a szakmai felkészítés, egy negyedik terület is felmerült: mindaz, ami az iskolán kívüli tevékenységet jelenti. Ezt a 4. területet nevezték szociálpedagógiának. Ez a terület a II. világháború után a nyugat-európai országokban további erősítést kapott azáltal, hogy a szociális munkásoknak bizonyos pedagógiai igényei már felmerültek, melyeket később a szociálpedagógus képzésben igyekeztek megvalósítani.

Tehát a kezdeti találkozások alkalmával Esztergomban tapasztaltak meglepőek voltak számunkra. Hogy miért? Megpróbálok egy olyan jellegű választ adni, amit mi Németországban fogalmaznánk meg erre a kérdésre. Mi a tanár-, a pedagógus- és a szociálpedagógus képzést egymástól nagyon erősen elhatárolnánk. Könyvekben kevés szakanyagot találnánk erre vonatkozóan, de ezek úgy válnak szét egymástól, mint a víz és a bor. E témával igen erősen a szociológusok foglalkoznak. Álláspontjuk szerint a tanár-; a szociális munkás és a szociálpedagógus között a következő különbségek vannak. Ha megkérdeznénk őket, az első különbségként a cselekvést, annak módját említenék. A tanár instruál, tanít, (jelképesen) katalógusból közvetíti az ismereteket a tanulók felé; és egy igen fontos társadalmi funkciója is van: a tanulók eredményeit, teljesítményét értékeli, osztályzatokat ad. Kissé „beskatulyázza”, kategóriákba sorolja a gyerekeket: te jó, te meg rossz tanuló vagy. Ez egy rendkívül fontos, szükségszerű társadalmi funkciója a tanárnak. E tevékenységével életbéli sanszokat, lehetőségeket közvetít a gyerekek felé. Ha egy tanulónak jó a bizonyítványa, akkor továbbtanulhat, jó pozícióba kerülhet, amit aztán jól meg is fizetnek. Ez a dolog – kapitalista – társadalmi oldala. A nyugati társadalmakban, országokban teljesen egyértelmű, hogy az iskolának az a feladata, hogy képezzen bizonyos pozíciókra (álláslehetőségekre), annak ellenére, hogy nem minden pozíciót tud betölteni a végzetekkel. Az iskola itt egy karrierlétra kezdete. Ezzel nem a saját véleményemet mondtam el, s nem akartam egy saját értékrendet felállítani, hanem szociológiai szempontból kívántam megvilágítani, hogy a nyugati országokban/társadalmakban mit várnak el az iskolától.

Megemlíteném még személyes élményeimet. Az én gyermekeim tanulmányaik során végigvonultak az egész iskolarendszeren. Részben szerették az iskolákat, részben utálták – olyanok voltak, mint a nagy átlag. Meggyőződésem, ha valakinek vannak gyermekei, az az iskolát nem szociológiai szempontból nézi. Ennek ellenére megpróbáltam megfogalmazni, mi az iskola funkciója szociológiai szempontból a teljesítmény-orientált nyugati országokban.

Ezekben a társadalmakban az iskolai funkcióktól eltérően, teljesen más okból képeznek szociális munkást és szociálpedagógust. Valójában ezek a teljesítményorientált társadalmak az iparosítással, mobilizációval megsebesítik az embereket. A XIX. században még léteztek – főként egyházi alapítású – rendek, amelyek megpróbálták begyógyítani az így keletkezett sebeket, de a XX. században már nem beszélhetünk ilyesmiről. Fontos volt pl. a Nemzetközi Vöröskereszt szerepe. Szükség volt egy-olyan foglalkozás/hivatás megteremtésére, amely a társadalmi egyenlőtlenségeket és elvárásokat megpróbálja egy kicsit ellensúlyozni. A társadalom elképzelésében a szociális munkások, szociálpedagógusok alapvetően nagymértékben különböznek a tanároktól. Ha a szociális munkás vagy szociálpedagógus bizonyos instrukciókat ad, akkor tulajdonképpen azt is keresi, hogy hol van szükség segítségre és csak egészen kis mértékben vesz részt az emberek megítélésében; egy bizonyos kontrollfunkciót tölt be, és ez jelenti azt a fokot, mértéket, amennyiben egy ember megítélésében, értékelésében részt vesz. Elégé erősen körülhatárolt, beszűkült az a terület, ahol mozogni és segíteni tud. Pl. amikor egy ügyvéd a gyermek szülei előtt a saját szekerét akarja tolni – ennek elhárítása speciális feladatot igényel. De említhető olyan példa is, amikor valakinek a szellemi állapota nem teljesen tökéletes – ezesetben egy kontrollfunkció jut a szociálpedagógusoknak. Az iskola nemcsak teljesítményorientált, hanem felfelé tendáló fejlődést kell, hogy mutasson. Ebben az esetben a szociálpedagógus, a szociális munkás kontroll-funkciója az első akadálnál csődöt mond. Ha végre sikerül abból a kérdéskörből kiszabadulni, hogy örökösen a szociális munkás/szociálpedagógus kontroll-funkcióját emlegetjük, ha ettől elvonatkoztatunk, erősebb lesz az a tendencia, igény, hogy minél több ismeretet szerezzen, beleértve a tanulást is. Ezt a tanulási folyamatot gyakran játékos formában valósítják meg. Ez a játék nem egy felemelkedést szolgál közvetlenül, hanem az emberi együttélést segíti. Mindkettőt nagyon fontosnak tartom azért, mert ha teljesítményorientált társadalomban élünk, meg kell, hogy legyenek a megfelelő eszközeink és módszereink a „felemelkedéshez”. Ugyanakkor azt is lényegesnek tartom, hogy ez a társadalom ne legyen „könyöklős”, hogy ebben a társadalomban valóban felnőhessenek a gyerekek. Ennek megfelelően a válaszom németországi viszonylatban a következő: jónak látjuk, hogy tanárok, szociális munkások, szociálpedagógusok egymás mellett élnek az iskolában. Az is jó, hogy a szociális munkás és a szociálpedagógus is egy teljesen más foglalkozás/hivatás tradíciói közül kerül az iskolába. Igen fontos, hogy két különböző területről érkező ember is foglalkozik ugyanazzal a gyerekkel/tanulóval az iskolában. Tudjuk, hogy a tanárok, a szociális munkások és a szociálpedagógusok nem egymás ellen dolgoznak, hanem remélhetőleg egymással összefogva, közös együttműködésben. Nagyon nagy előny, ha a gyerekek tisztában vannak azzal, hogy melyek a tanár feladatai és melyik területért felelős a szociálpedagógus.

– Csak néhány percben szeretném kiegészíteni az elhangzottakat, kihangsúlyozni, pontosítani néhány dolgot – mondta Jesus Hernandez Aristu professzor. A személyemről szólva csak annyit, hogy pedagógus végzettséggel rendelkezem. 5-6 évig tanítottam iskolában. Másoddiplomásként tanultam iskolán kívüli felnőttgondozást és ifjúságvédelmi munkát. Németországban szociálpedagógussá, szociális, munkássá képeztek. Spanyolországban másfél éves tanárképzésben részesültem. Szerencsésnek érzem, hogy ismét

a szociális munka mellett köthetem ki. Lehet, hogy az összes nézetem hamisnak tűnik, s hogy ebben a körben nem állja meg a helyét, de próbálom megvédeni az álláspontomat: A tanárnak állandóan azt a követelményt kell szem előtt tartania, amit a társadalom elé tesz. Figyelnie kell az iskolai tantervet és más célkitűzéseket. Úgy gondolom, ezzel minden hallgatónak tisztában kell lennie, mielőtt felsőfokú tanulmányait megkezdi. Ez egy különleges kultúra, amit én „hivatali lap”-kultúrának, bürokráciának nevezek. A szociálpedagógus, szociális munkás munkája gyakran éppen ellenkezik a tervvel, a hivatalos előírásokkal, betartandókkal. Neki nem a terveket kell néznie, hanem az embert, és azon kell gondolkodnia, hogy az adott helyzetben mit tud neki segíteni. Cselekvésorientált szemléletet kell képviselnie! Úgy vélem, a főiskolai képzést megkezdő hallgatóknak és a főiskolai tanároknak is mindenképpen az embert kell elsősorban szemlélniük. Feltevésem, hogy ha ugyanazokat a hallgatókat, ugyanazon a helyén, egyazon tanárok által egyszerre képezünk, akkor a tanároknak nagy rugalmassággal és sok türelemmel kell rendelkezniük.

Bárányi Bálint felvetette: Itthonról, Magyarországról szemlélve a kérdést, ha megpróbáljuk meghatározni a szociális munkás és a szociálpedagógus definícióját, úgy tűnik, a szociális munkás nem más, mint aki a társadalom által okozott mentális krízis kezelésére hivatott; a szociálpedagógus pedig inkább preventív feladatokat lát el, ugyanennek a mentális-potenciális krízisnek, az iskolai tudat következtében kialakuló problémahelyzetek prevencióját végzi.

- Mi is így különböztettük volna meg korábban e két területet – mondta Heinz Kersting professzor. Am mostanra úgy gondoljuk, a szociális munkásnak és a szociálpedagógusnak mindkettőt tennie kell. E téren tehát nem tennék különbséget szociális munkás és szociálpedagógus között. Mi eléggé erősen elkülönítjük a tanári tevékenységet a szociálpedagógus és a szociális munkás munkájától. Egy bizonyos időszakban túl sok tanár, tanító volt s velük szemben kevés szociálpedagógus/szociális munkás. Ezért aztán voltak olyan próbálkozások, hogy bizonyos jótékonyági intézmények üres álláshelyeire tanárokat alkalmaztak. Ez azonban nem vált be. Számptalan oka lehetett, hogy kudarcba fulladt ez a kísérlet Németországban, de maga a meghatározás is teljesen világos: a tanári munka/hivatás és a szociálpedagógus, szociális munkás tevékenység két egymástól különböző terület! De a szociális munkástól és a szociálpedagógustól is elvárják azokat a tevékenységi formákat, amiket Bárányi Bálint említett. Az azonban még Németországban is eléggé vitatott, hogy a szociálpedagógusok inkább a prevencióért legyenek-e felelősek. Tapasztalataim szerint pillanatnyilag mindkettőt elvárják a szociálpedagógusoktól.

Pataki Éva elmondta: ő különleges helyzetben van, mert szociális munkásként tanárokkal és szociális munkásokkal dolgozik együtt, még hozzá hosszú ideje: 6 éve. „Véleményem szerint–mondta–ez a kérdés sokáig vitatható. Azon túl, hogy akadémikus, igen komoly érdekek húzódnak meg mögötte. A kialakult képzések természetesen bizonyos módon védik a saját érdekeiket. Úgy látom, ez a kérdés a terepen fog eldőlni. Amikor a gyerek hozzánk fordul, vagy a tanárához fordul, vagy ahhoz a kollégához, aki megszerezte a szociálpedagógus diplomát is, akkor a beszélgetés során feltűnik, hogy milyen másként közeledik egyik vagy másik szerephez. Másrészt azt tapasztalom – és erről sokat beszélgetünk a kollégákkal –, hogy igen nagy nyomás alá kerülnek, amikor a gyerekekkel olyan szituációban dolgoznak, ami szociálpedagógus szituáció, és amikor tanárként viszonyulnak hozzájuk. Úgy gondolom, hogy mindkét szakmát meg lehet tanulni, mindkettő tanulmányait el lehet végezni, mint ahogy meg lehet tanulni a pszichológiát a szociális munka mellett vagy a szociálpedagógia mellett. Sokféle ötvözetet lehet találni, de mindegyik arra törekszik a saját érdekében, hogy bizonyos dolgokban állást foglaljon, és kivívja a szakmai identitását.”

(budai)